

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Олена Тітова,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України, Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>

Анотація. Усвідомлення ключової ролі викладача у процесі підготовки конкурентноспроможного фахового молодшого бакалавра визначає необхідність безперервного цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладача фахового коледжу. Вихідними положеннями концепції розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів є гуманізація освітнього процесу та теоретико-методологічні засади безперервної професійної освіти. Концепція розвитку зорієнтована на розвиток структурних компонентів професійної компетентності, як інтегративної властивості особистості (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, поведінково-діяльнісного, особистісно-рефлексивного, емоційно-вольового), а також на розвиток основних різновидів професійної компетентності викладачів фахового коледжу (навчальної, виховної, методичної, предметної, інформаційно-цифрової, екологічної, інклюзивної, дослідницької та комунікативної компетентностей).

Ключові слова: професійна освіта, фахова передвища освіта, професійна компетентність викладача, педагогічна майстерність, професійний розвиток.

THE CONCEPT OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF TEACHING STAFF AT VOCATIONAL COLLEGES

Olena Titova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Laboratory of Scientific and Methodological Support for Specialists Training at Colleges and Technical Schools Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. Awareness of the key role of the teacher in the process of vocational training at colleges determines the need for continuous purposeful development of the professional competence of the college teacher. The starting points for the concept of the development of professional competence of teaching staff at vocational colleges were the humanization of the educational process and the theoretical and methodological foundations of continuous professional education. The concept was focused on the development of structural components of a teacher's professional competence, as an integrative property of the individual (Motivation and Value, Cognitive-information, Behaviour and Activity, Personal Reflection, Emotion and Volition); as well as on the development of the main types of teacher's professional activity at a vocational college (educational, methodical, subject, informational and digital, environmental, inclusive, research and communicative competences).

Keywords: vocational higher education, teacher's professional competence, pedagogical skill, professional development.

На сучасному етапі розвитку системи фахової передвищої освіти коледжі функціонують в умовах постійних викликів, трансформаційних процесів та впровадження інновацій. Отже професійна компетентність викладача коледжу стає визначальним чинником ефективності модернізації фахової передвищої освіти, а проблема професійного розвитку викладача набуває останніми роками все більшої актуальності у зв'язку з тим, що постійно трансформується економічні умови діяльності, соціальний досвід в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу, з'являються нові технології та зростає рівень запитів до фахівця з боку суспільства. Освітні стандарти нового покоління, які запроваджуються для підготовки фахових молодших бакалаврів, передбачають високі вимоги до викладачів, які є найважливішою ланкою у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Розробленню та провадженню в освітню практику нових методик передують концептуальне осмислення різних аспектів навчального процесу, а в нашому випадку – безпосередньо педагогічної діяльності. Беремо до уваги, що «педагогічна концепція» – це «система поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; провідна ідея педагогічної теорії» (Енциклопедія освіти, 2021, с. 479). Отже, педагогічна концепція має запропонувати комплекс ключових положень, що всебічно розкривають сутність, зміст, особливості досліджуваного феномена, а також характеризують його основні атрибути, визначають напрями, етапи, методологічні підходи, завдання, цілі, умови, принципи, форми, засоби, педагогічні технології його системного розвитку.

Правовими засадами концепції розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів є положення Законів України «Про фахову передвищу освіту», «Про освіту», «Про професійний розвиток працівників», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції розвитку педагогічної освіти, Концепції «Нова українська школа», Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, Концепції освіти дорослих в Україні та ін.

Теоретичний аналіз сучасних досліджень дає змогу зробити висновок, що системоутворювальним елементом концепції є мета, обґрунтована актуальними ідеями, обумовлена потребами та запитамі сучасної науки і практики. Мета представляється у вигляді бажаного результату та визначає принципи, напрями, характер, формат й інші елементи потенційних перетворень.

Модернізація професійної освіти вимагає розроблення дієвого механізму підвищення якості підготовки фахівців, всебічного та гармонійного розвитку їхньої особистості. Це уможлиблюється в результаті ефективної роботи кожного педагогічного працівника, його постійного професійного розвитку, організованого на наукових засадах, результативного управління педагогічною діяльністю викладача. Створення відповідних умов для розвитку професійної компетентності викладачів коледжів з урахуванням сучасних тенденцій у фаховій передвищій освіті, що відображають вимоги держави та суспільства до педагога, дає змогу забезпечити розвиток творчих фахівців для усіх галузей економіки.

Отже, метою концепції є безперервний розвиток професійної компетентності викладачів фахових коледжів для підвищення ефективності їхньої професійної діяльності.

Провідною ідеєю концепції є положення про те, що постійний, безперервний розвиток професійної компетентності педагогічних працівників має спрямовуватися на «формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності ..., забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя» (Верховна Рада України, 2017).

Концепція розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів ґрунтується на окремих науково-педагогічних положеннях, що розкривають її зміст. Вихідними положеннями концепції є гуманізація освітнього процесу, теоретико-методологічні засади безперервної професійної освіти (поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти), теорія і практика навчання дорослих, теоретико-методологічні засади інтеграції змісту розвитку професіоналізму викладача, теорія і практика професійного розвитку педагогічних працівників.

Методологічною основою концепції розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу є основні ідеї та положення загальних (системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, комунікативного) та специфічних: (компетентнісного, середовищного, інформаційного, гуманістичного, синергетичного, технологічного) підходів, а також загальні (науковості, зв'язку теорії з практикою, активності і свідомості, систематичності та послідовності, доступності, наочності) і специфічні (неперервності, пріоритетності самоосвіти, проектування, модульності, фундаментальності, інтеграції та ін.) принципи.

Основними педагогічними умовами цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу визначено такі: сформованість у фаховому коледжі гнучкої системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників; активна взаємодія фахового коледжу з науковими установами НАПН України, закладами вищої освіти, Науково-методичним центром вищої та фахової передвищої освіти щодо виконання спільних проектів, грантів, організації конкурсів, олімпіад, участі в роботі науково-практичних конференцій, вебінарів, семінарів тощо; запровадження в освітньому середовищі коледжу прогресивних моделей професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема принципів концепції «організації, що навчається», які охарактеризовано у (Тітова et al., 2023).

Професійну компетентність викладачів фахового коледжу визначаємо як інтегративну властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках фахівця і зумовлює його готовність і здатність кваліфіковано виконувати свої трудові функції за рахунок збалансованого поєднання комплексу методологічних, психолого-педагогічних, методичних, організаційних, предметно-галузевих (спеціальних), екологічних, правових та ін. знань, умінь навчально-методичної роботи, навичок виховання і розвитку особистості студентів, необхідних педагогічних здібностей, морально-етичних цінностей і професійних якостей (творче ставлення до освітньої діяльності; розумна любов до студентів; наполегливість і цілеспрямованість; відповідальність; витримка; самовладання; толерантність, доброта; педагогічна спостережливість і уважність; досконале володіння мовою і мисленням; натхнення та інтуїція; оптимізм; педагогічний такт; здоров'я і зовнішній вигляд та ін.) та зумовлює достатні рівні вихованості і навченості здобувачів фахової передвищої освіти. (Тітова et al., 2023, с. 106).

Концепція розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів зорієнтована на розвиток структурних компонентів професійної компетентності, як інтегративної властивості особистості (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, поведінково-діяльнісного, особистісно-рефлексивного, емоційно-вольового); а також на розвиток основних різновидів професійної компетентності викладачів фахового коледжу (навчальної, виховної, методичної, предметної, інформаційно-цифрової, екологічної, інклюзивної, дослідницької та комунікативної компетентностей).

Виділяючи мотиваційно-ціннісний компонент у структурі професійної компетентності викладача, передбачаємо забезпечення постійного цілеспрямованого розвитку його власної педагогічної майстерності, стимулювання прагнень викладача до інноваційної професійної діяльності; когнітивно-інформаційний компонент характеризує здатність викладача застосовувати особистий інформаційно-інтелектуальний потенціал для підготовки творчого фахівця; поведінково-діяльнісний компонент має забезпечувати реалізацію педагогічним працівником власних інтересів; особистісно-рефлексивний компонент враховує вимоги до особистості викладача фахового коледжу, його професійні, рефлексивні, комунікативні, організаторські та інші якості; емоційно-вольовий компонент професійної компетентності передбачає здатність викладача до розуміння власного емоційного стану, цілеспрямованість при виконанні професійних обов'язків тощо. Оскільки професійна компетентність викладача фахового коледжу є динамічною властивістю особистості, виділяємо чотири рівні її розвитку: початковий, середній, достатній, високий. Процес професійного розвитку викладачів фахових коледжів технологічно складається з етапів: мотиваційно-інформаційний, формувальньо-технологічний та діагностувально-коригувальний.

Основними концептуальними напрямками розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу визначено такі: розвиток професійної компетентності викладачів фахового коледжу у процесі стажування (формальна освіта); через навчання в системі методичної роботи закладу фахової передвищої освіти; у процесі науково-дослідної діяльності; під час здійснення освітнього процесу тощо (неформальна освіта); у процесі самоосвіти та саморозвитку (інформальна освіта).

Зміст концепції розвитку професійної компетентності викладачів передбачає набуття інноваційних знань і умінь здійснювати навчальну, виховну, методичну, дослідницьку та інші види педагогічної діяльності у фаховому коледжі. Серед методів розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу наголосимо на усталених (пояснювально-ілюстративних, репродуктивних) та інноваційних (проблемно-інформаційних, евристичних, дослідницьких, ігрових). Розвиток професійної компетентності може здійснюватися у таких формах: проблемні лекції, семінари-дискусії, тренінги, вебінари, форми самоосвіти через ресурси Інтернет тощо.

Для оцінювання змін у рівнях розвитку компонентів професійної компетентності викладачів фахових коледжів пропонуються мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний і вольовий критерії та відповідні показники розвиненості компонентів професійної компетентності педагогічних працівників.

Отже, розвиток професійної компетентності викладача фахового коледжу є однією з найважливіших науково-практичних проблем фахової передвищої освіти, успішність вирішення якої значною мірою визначає підвищення якості підготовки фахових молодших

бакалаврів. З іншого боку, важливим аспектом професійного розвитку викладача є запобігання таких негативних явищ, як професійне вигорання, виснаження та подолання особистісних труднощів, що загострюються в особливих умовах діяльності педагогів (в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу). То ж, процес має бути особистісно-розвивальним та спрямованим на розвиток усіх компонентів педагогічної майстерності.

Список посилань

Кремень, В. Г. (Ред.). (2021). *Енциклопедія освіти*. (2-ге вид. доповнене та перероблене). Юрінком Інтер.

Верховна Рада України. (2017, Вересень, 5). *Про освіту*: Закон України № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> .

Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу*: монографія (О. А. Тітова, Ред.). ІПО НАПН <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>